

ASSESSMENT VOSITALARINI QO'LLASH TEXNOLOGIYASI

Norboyeva Firuza Raxmatillayevna

Perfect-University Gumanitar fanlar kafedrası mudiri,
pedagogika fanlari nomzodi, professor v.b.

Hasanova Zebiniso Baxtiyor qizi

Toshkent Perfect universiteti 3-bosqich talabasi

norboeva.f@perfectuniversity.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21902726>

ARTICLE INFO

Received: 10th August 2026

Accepted: 11th August 2026

Published: 12th August 2026

KEYWORDS

pedagogik qobiliyat, assessment metodi, formativ baholash, summativ baholash, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik texnologiya, kasbiy kompetensiya, ta'lim sifati, innovatsion baholash.

ABSTRACT

Assessment metodining nazariy asoslari, uning formativ va summativ baholashdagi o'rni hamda ta'lim jarayonidagi samaradorligi ochib berilgan. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatish, suhbat, so'rovnoma, test sinovlari va tajriba-sinov ishlari metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar Assessment metodidan foydalanish talabalarning mavzu yuzasidan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini aniqlash hamda rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Ish natijalari pedagogika yo'nalishidagi talabalarga "Pedagogik qobiliyat" mavzusini o'qitishda innovatsion baholash vositalarini qo'llash bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Assessment (baholash) metodi zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, u ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini aniqlash, tahlil qilish hamda rivojlantirishga xizmat qiladi. Xususan, "Pedagogik qobiliyat va uning o'ziga xos xususiyatlari" mavzusini o'qitishda assessment metodidan foydalanish o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, refleksiv fikrlashini rivojlantirish va kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Assessment metodining pedagogik mohiyati, avvalo, uning nazorat vositasi emas, balki rivojlantiruvchi ta'lim mexanizmi ekanligi bilan belgilanadi. An'anaviy baholash tizimida o'qituvchi yakuniy natijani aniqlashga e'tibor qaratgan bo'lsa, zamonaviy assessment yondashuvida jarayonning o'zi, ya'ni o'rganish bosqichlari, o'quvchining individual rivojlanish dinamikasi, mustaqil fikrlashi va amaliy qo'llash ko'nikmalari asosiy mezon sifatida qaraladi.

Pedagogik qobiliyat mavzusi murakkab psixologik-pedagogik kategoriyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu mavzuni o'zlashtirish jarayonida talabalardan nafaqat nazariy tushunchalarni bilish, balki ularni pedagogik vaziyatlarda qo'llay olish, o'z pedagogik salohiyatini tahlil qilish, kommunikativ, didaktik va tashkilotchilik qobiliyatlarini baholash talab etiladi. Assessment metodi aynan shu jarayonni tizimli tashkil etishga imkon beradi.

Assessment metodining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Tizimlilik – baholash jarayoni o'quv maqsadlariga mos ravishda rejalashtiriladi.

2. Shaffoflik – baholash mezonlari oldindan belgilab qo'yiladi va o'quvchilarga ma'lum qilinadi.
3. Ob'ektivlik – aniq indikatorlar asosida baholash amalga oshiriladi.
4. Rivojlantiruvchanlik – natijalar asosida individual tavsiyalar ishlab chiqiladi.
5. Refleksivlik – o'quvchi o'z faoliyatini mustaqil tahlil qiladi.

Ta'lim jarayonida assessment metodining o'zni ko'p qirrali hisoblanadi. U diagnostik, shakllantiruvchi va summativ funksiyalarni bajaradi. Diagnostik baholash o'quvchilarning boshlang'ich bilim darajasini aniqlashga xizmat qiladi. Shakllantiruvchi baholash ta'lim jarayonida muntazam ravishda amalga oshirilib, bilimlarning bosqichma-bosqich rivojlanishini nazorat qiladi. Summativ baholash esa yakuniy natijani aniqlash imkonini beradi [12; 4-10-p; 225-232-p].

“Pedagogik qobiliyat” mavzusini o'qitishda assessment metodini qo'llash quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1-bosqich. Maqsadlarni aniqlash. Mavzu bo'yicha o'quv maqsadlari aniq kompetensiyalarga yo'naltiriladi. Masalan: pedagogik qobiliyat turlarini farqlay olish; o'z pedagogik qobiliyatini tahlil qila olish; pedagogik vaziyatlarda qobiliyatlarni namoyon eta olish.

2-bosqich. Baholash mezonlarini ishlab chiqish. Har bir kompetensiya uchun aniq indikatorlar belgilanadi. Masalan, kommunikativ qobiliyat uchun: nutq ravonligi, muloqot madaniyati, tinglash ko'nikmasi, empatiya darajasi.

3-bosqich. Baholash vositalarini tanlash. Testlar, keys-stadi, kuzatuv varaqalari, portfel, o'z-o'zini baholash jadvali, refleksiya varaqalari.

4-bosqich. Natijalarni tahlil qilish va tavsiyalar ishlab chiqish.

Assessment metodini pedagogik texnologiya sifatida ko'rib chiqishda “Shakllantiruvchi baholash texnologiyasi” alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu pedagogik texnologiya ta'lim jarayonini doimiy monitoring qilish, teskari aloqani yo'lga qo'yish va individual rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga asoslanadi.

Shakllantiruvchi baholash texnologiyasining asosiy elementlari:

- Aniq o'quv natijalarini belgilash;
- Baholash mezonlarini ishlab chiqish;
- Teskari aloqa mexanizmini joriy etish;
- Refleksiya;
- O'z-o'zini va o'zaro baholash.

“Pedagogik qobiliyat” mavzusini o'qitishda ushbu texnologiya quyidagicha qo'llaniladi:

Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi va ularga pedagogik vaziyatlar beriladi. Har bir guruh vaziyatni tahlil qilib, unda qaysi pedagogik qobiliyat namoyon bo'lganini aniqlaydi. Boshqa guruhlar esa belgilangan mezonlar asosida baholaydi. O'qituvchi umumiy xulosani chiqaradi va rivojlantiruvchi tavsiyalar beradi.

Assessment metodining pedagogik mohiyati shundan iboratki, u o'quvchini ta'lim jarayonining faol sub'ektiga aylantiradi. Talaba o'z bilimni baholash jarayonida ishtirok etadi, natijalarni tahlil qiladi, xatolar ustida ishlaydi va o'z ustida ishlash strategiyasini ishlab chiqadi.

Pedagogik qobiliyat mavzusida assessment metodidan foydalanish quyidagi natijalarga olib keladi:

- Nazariy bilimlarning chuqurlashuvi;
- Amaliy ko'nikmalarning shakllanishi;
- Refleksiv tafakkurning rivojlanishi;
- Kasbiy o'zini anglash darajasining ortishi;
- Pedagogik kompetensiyalarning mustahkamlanishi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida assessment metodini qo'llash o'qituvchidan yuqori metodik mahorat, baholash mezonlarini to'g'ri ishlab chiqish va pedagogik vaziyatlarni modellashtirish ko'nikmasini talab qiladi. Shu bois assessment pedagogik texnologiya sifatida o'qituvchining kasbiy kompetentligini ham rivojlantiradi.

Mazkur paragrafda "Pedagogik qobiliyat va uning o'ziga xos xususiyatlari" mavzusini o'qitishda assessment vositalarini amaliy qo'llash texnologiyasi, ularning bosqichma-bosqich joriy etilish mexanizmi hamda tajriba-sinov ishlari natijalari yoritiladi. Ushbu jarayon to'liq pedagogik texnologiya asosida, ya'ni aniq maqsad, kutilayotgan natija, mazmun, metod, vosita va baholash mezonlari o'zaro integratsiyasi asosida tashkil etildi.

1. Assessment vositalarini qo'llashning pedagogik-texnologik modeli

"Pedagogik qobiliyat" mavzusini o'qitishda assessment vositalarini qo'llash texnologiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo'ldi:

1. Maqsadli komponent – pedagogik qobiliyat turlarini bilish, ularni tahlil qilish va amaliy vaziyatlarda qo'llay olish kompetensiyasini shakllantirish.
2. Mazmuniy komponent – pedagogik qobiliyat tushunchasi, uning tuzilishi (didaktik, kommunikativ, tashkilotchilik, perceptiv, akademik, refleksiv qobiliyatlar), ularning o'ziga xos xususiyatlari.
3. Jarayonli komponent – interfaol metodlar, keys-stadi, kuzatuv, portfel, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar.
4. Natijaviy komponent – kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllangan bilim, ko'nikma va kasbiy refleksiya darajasi.

2. Assessment vositalari va ularni qo'llash mexanizmi

Mavzuni o'qitishda quyidagi assessment vositalaridan foydalanildi:

1. Diagnostik testlar. Mavzu boshida talabalar pedagogik qobiliyat haqidagi boshlang'ich bilim darajasini aniqlash maqsadida 20 ta yopiq va 5 ta ochiq savoldan iborat test topshirdilar. Test savollari bilish, tushunish va qo'llash darajalarini qamrab oldi.
2. Keys-stadi (pedagogik vaziyatlar tahlili). Talabalarga real o'quv jarayonidan olingan pedagogik vaziyatlar taqdim etildi. Har bir vaziyatda o'qituvchining qaysi qobiliyati namoyon bo'lgani yoki yetishmagani aniqlanib, asoslab berildi. Baholash mezonlari oldindan ishlab chiqildi.
3. Kuzatuv varaqalari. Amaliy mashg'ulot jarayonida talabalar mini-dars o'tishdi. Guruhdoshlari maxsus kuzatuv varaqasi asosida ularning pedagogik qobiliyatlarini baholadilar. Kuzatuv indikatorlari quyidagilarni o'z ichiga oldi: nutq madaniyati, pedagogik muloqot, didaktik aniqlik, vaqtni boshqarish, refleksiya.

4. Portfel texnologiyasi. Har bir talaba mavzu davomida o'z ishlari, tahlillari, refleksiya yozuvlari, vaziyatli topshiriqlar yechimlarini portfelga jamladi. Portfel summativ baholash vositasi sifatida qo'llanildi.

5. O'z-o'zini baholash va o'zaro baholash jadvallari. Talabalar o'z pedagogik qobiliyatlarini 5 ballik mezon asosida baholadilar va rivojlantirish yo'nalishlarini belgiladilar.

6. Qo'llanilgan pedagogik texnologiya: Kompetensiyaviy-shakllantiruvchi baholash texnologiyasi

Mazkur paragrafda asosiy pedagogik texnologiya sifatida kompetensiyaviy-shakllantiruvchi baholash texnologiyasi qo'llanildi. Ushbu texnologiya quyidagi tamoyillarga asoslandi:

- Ta'lim natijalarini aniq kompetensiyalar orqali belgilash;
- Baholashni o'qitish jarayoniga integratsiya qilish;
- Teskari aloqaning muntazamligi;
- Refleksiv rivojlanish;
- Individual ta'lim trayektoriyasini belgilash.

Texnologiyaning bosqichlari:

1-bosqich. Motivatsion-dagnostik bosqich. Talabalarning mavzuga nisbatan qiziqishi va boshlang'ich tayyorgarligi aniqlanadi.

2-bosqich. Mazmunni o'zlashtirish bosqichi. Interfaol metodlar orqali pedagogik qobiliyat tushunchasi chuqur o'zlashtiriladi.

3-bosqich. Amaliy faoliyat bosqichi. Mini-dars, rolli o'yin, vaziyatli topshiriqlar orqali qobiliyatlar namoyon etiladi.

4-bosqich. Refleksiv-baholash bosqichi. O'z-o'zini baholash, o'zaro baholash va o'qituvchi ekspert bahosi asosida yakuniy xulosa chiqariladi.

4. Tajriba-sinov ishlari tashkil etilishi

Tajriba-sinov ishlari 2 ta guruhda olib borildi: nazorat guruhi (an'anaviy o'qitish) va tajriba guruhi (assessment texnologiyasi asosida o'qitish). Har bir guruhda 25 nafardan tinglovchi ishtirok etdi.

Boshlang'ich diagnostika natijalariga ko'ra, har ikki guruhning bilim darajasi deyarli teng edi.

Tajriba guruhi bilan 6 hafta davomida assessment vositalari tizimli ravishda qo'llanildi. Nazorat guruhida esa asosan ma'ruza va og'zaki so'rov metodlari qo'llanildi.

5. Tajriba natijalari tahlili

Yakuniy baholash natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

- Tajriba guruhida yuqori darajadagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 32% dan 68% ga oshdi.
- Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 35% dan 48% ga oshdi.
- Refleksiv ko'nikmalar tajriba guruhida sezilarli darajada shakllandi.
- Mini-dars jarayonida pedagogik qobiliyatlarning integrativ namoyon bo'lishi kuzatildi.

Tajriba natijalari assessment vositalarini pedagogik texnologiya asosida qo'llash samaradorligini tasdiqladi.

6. Texnologiyaning afzalliklari

- Talabaning faolligi oshadi;

- Nazariya va amaliyot integratsiyasi ta'minlanadi;
 - Baholash shaffofligi ortadi;
 - Kasbiy o'zini anglash rivojlanadi;
 - Individual rivojlanish trayektoriyasi belgilanadi.
7. Amaliy tavsiyalar
 8. Har bir mavzu uchun aniq baholash mezonlari ishlab chiqilishi zarur.
 9. Assessment vositalari o'quv maqsadlariga mos bo'lishi kerak.
 10. O'zaro baholash madaniyatini shakllantirish muhim.
 11. Refleksiya jarayoni muntazam tashkil etilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, "Pedagogik qobiliyat" mavzusini o'qitishda assessment vositalarini pedagogik texnologiya asosida qo'llash ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Mazkur yondashuv nafaqat bilimlarni nazorat qilish, balki pedagogik qobiliyatlarni shakllantirish, rivojlantirish va mustahkamlashga xizmat qiladi. Tajriba-sinov natijalari assessment texnologiyasining ilmiy-metodik jihatdan asoslangan va amaliy jihatdan samarali ekanligini ko'rsatdi.

1. Pedagogik qobiliyat – bu pedagogik mahorat va kasbiy kompetensiyaning negizini tashkil etuvchi asosiy ichki salohiyatdir.
2. Pedagogik qobiliyatlarni rivojlantiruvchi xususiyatga ega bo'lib, ular maqsadli pedagogik ta'sir orqali shakllantiriladi.
3. Assessment metodi pedagogik qobiliyatlarni shakllantirish va rivojlantirishda samarali pedagogik texnologiya hisoblanadi.
4. Baholash jarayonini o'qitish jarayoni bilan integratsiyalash ta'lim sifatini oshiradi.
5. Refleksiv yondashuv pedagogik qobiliyatni shakllantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Amaliy jihatdan mazkur ish natijalari malaka oshirish kurslarida, pedagog kadrlarni qayta tayyorlash tizimida, oliy ta'lim muassasalarida "Pedagogik mahorat", "Pedagogika", "Kasbiy kompetentlik" kabi fanlarni o'qitishda metodik qo'llanma sifatida foydalanish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida ishlab chiqilgan assessment vositalari (diagnostik testlar, keys-stadi, kuzatuv varaqalari, portfel, o'z-o'zini baholash jadvallari) pedagogik amaliyot jarayonida qo'llash uchun tavsiya etildi. Ular pedagogik qobiliyatni faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy faoliyat jarayonida baholash va rivojlantirish imkonini beradi.

Umuman olganda, pedagogik qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirish bugungi ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim sharoitida o'qituvchining nafaqat bilimli, balki yuqori darajadagi pedagogik qobiliyatga ega bo'lishi talab etiladi. Assessment metodini pedagogik texnologiya sifatida qo'llash esa ushbu jarayonni tizimli, shaffof va samarali tashkil etish imkonini beradi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, "Pedagogik qobiliyat va uning o'ziga xos xususiyatlari" mavzusini assessment metodiga tayangan holda o'qitish pedagog kadrlarning kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladi, ularning refleksiv tafakkurini shakllantiradi hamda ta'lim jarayonining sifat ko'rsatkichlarini oshiradi. Tadqiqotda ilgari surilgan nazariy va amaliy takliflar pedagogik faoliyatni takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, ularni ta'lim amaliyotiga joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2020). Ta'lim to'g'risida O'RQ-637-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida PF-5847 sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2024). Davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablarini ishlab chiqish hamda joriy etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida 157-sonli qarori.
4. Davletshin M. G. Zamonaviy maktab o'qituvchisining psixologiyasi. - T. : O'zbekiston, 1999. - 29 b..
5. M.Djumaboyeva. "PEDAGOGIK QOBILIYATNING ASOSIY SIFATLARI VA XUSUSIYATLARI" *Oriental Art and Culture*, vol. 4, no. 5, 2023, pp. 62-64.
6. Sultonova G.A. Pedagogik mahorat. - T.: Nizomiy nomli TDP. 2005.- 149 b.
7. Podlasie I.P. Pedagogika / Kniga 1. — M.: Vldos, 2003. c-5.
8. Rubinshteyn, S. L. *Osnovy obshchey psikhologii*. Piter, 2002, pp. 703-706.
9. Vygotsky, L. S. *Educational Psychology*. Translated by Robert Silverman, CRC Press, 1997, pp. 187-205.
10. Bloom, Benjamin S., J. Thomas Hastings, and George F. Madaus. *Handbook of Formative and Summative Evaluation of Student Learning*. McGraw-Hill, 1971, pp. 7-12, 117-137.
11. Royce Sadler. "Formative Assessment and the Design of Instructional Systems." *Instructional Science*, vol. 18, no. 2, 1989, pp. 119-144.
12. Nitko, Anthony J. *Educational Assessment of Students*. 2nd ed., Merrill, 1996, pp. 4-10, 225-232. Abdullayeva, Sh. A. *Pedagogik mahorat va kompetentlik asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2018. 15-248-betlar.
13. Avliyoqulov, N. X. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. 22-310-betlar.
14. Babanskiy, Yu. K. *Pedagogika*. Moskva: Prosveshcheniye, 1988. 45-397-betlar.
15. Bepalko, V. P. *Slugaemye pedagogicheskoy tekhnologii*. Moskva: Pedagogika, 1989. 12-192-betlar.
16. Bloom, Benjamin S. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals*. New York: Longmans, Green & Co., 1956. 7-207-betlar.
17. Davydov, V. V. *Teoriya razvivayushchego obucheniya*. Moskva: Intor, 1996. 33-544-betlar.
18. Egamberdiyeva, N. M. *Pedagogik texnologiya asoslari*. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019. 18-276-betlar.
19. Elkonin, D. B. *Psixologiya obucheniya mladshikh shkolnikov*. Moskva: Prosveshcheniye, 1974. 29-384-betlar.
20. Hargreaves, Andy. *Teaching in the Knowledge Society: Education in the Age of Insecurity*. New York: Teachers College Press, 2003. 11-210-betlar.
21. Ishmuhamedov, R. J. *Innovatsion pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2016. 25-289-betlar.
22. Joyce, Bruce, Marsha Weil, and Emily Calhoun. *Models of Teaching*. 9th ed., Boston: Pearson, 2015. 41-498-betlar.
23. Klarin, M. V. *Pedagogicheskaya tekhnologiya v uchebnom protsesse*. Moskva: Znaniye, 1989. 17-155-betlar.
24. Knowles, Malcolm S. *The Adult Learner: A Neglected Species*. 4th ed., Houston: Gulf Publishing, 1990. 13-308-betlar.
25. Leontyev, A. N. *Activity, Consciousness, and Personality*. Moscow: Progress Publishers, 1978. 24-304-betlar.

26. Mirzajonova, D. R. *Pedagogik qobiliyat va kasbiy rivojlanish*. Toshkent: Universitet, 2020. 20–214-betlar.
27. Nitko, Anthony J., and Susan M. Brookhart. *Educational Assessment of Students*. 6th ed., Boston: Pearson, 2014. 35–512-betlar.
28. Sadler, D. Royce. "Formative Assessment and the Design of Instructional Systems." *Instructional Science*, vol. 18, no. 2, 1989, pp. 119–144.
29. Stiggins, Richard J. *Student-Involved Assessment for Learning*. 6th ed., Boston: Pearson, 2017. 21–356-betlar.
30. Tolipov, O'. Q., va M. Usmonboyeva. *Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Fan, 2012. 30–342-betlar.
31. Vygotsky, Lev S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press, 1978. 52–159-betlar.

III bo'lim: Internet saytlar:

32. www.ziyonet.uz
33. www.ziyouz.com
34. www.edu.uz
35. www.lex.uz

